הואיל ויש לשעורים עילוים אחרינא בפת לכן אין מברכין על השכר בורא פרי האדמה, ועוד כיון שהמשקה גלול ואין השעורים נכרים בהם עקרו על שם המים. ולא שייכא להא דרב ושמואל[3] כל שיש בו ממשת המיינן מברכין עליו בורא מיני מזונות לפי שאין בשכר אלא טעם בעלמא מידי דהוה אשתיתא שמברכין על רכה שהכל. ומי שעורים אלו גריעי ממי שתיתא רכה שנשתית רכה נשאר בה הקמח שמערבים בה. אבל במי השעורים אין מהשעורים בתוכם כלום אלא מי בישול השעורים מתמצה לגד אחד ואין בהם אלא קליטת טעם וכח של השעורים. ואע"פ שהשעורים נעשים דייסא ואם היה אדם רוצה לאכול מהם היה צריך לברך בורא מיני מזונות מ"מ עיקר בישולם בשביל המים ואינן נמשכין אחר השעורים. ולא דמי למיא דשלקי דהנך עיקר בישולם בשביל הירקות הלכך כיון שנתנו הירקות טעם בהם הולכים אחר הטעם. ואפי' אם בשלו הירקות לצורך מימיהם לרפואה כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה לא נשתנית ברכת המים בשביל זה שמבשלים עתה לרפואה ואין החולה צריך לאכילת הירקות.

טז

ונשים יוצאין בזימון של אנשים כיון שמסובין יחד כאנשים מזמנות לעצמן כל שכן דיוצאות בזימון של אנשים.

יז

וששאלת מי שלא נתמלא זקנו כמה פעמים יכול להתפלל באקראי[1]. דע שיכול להתפלל באקראי כאחד מבני העיר שמתפלל כשיעלה על לבו ובלבד שלא יתמנה מפי הצבור או מפי שליח צבור הממנה אותו להקל מעליו ולהתפלל בעדו לשעות.

יח

ועל שמקרין לתוקע, מנהג כשר הוא מחמת שאימת צבור הוא על התוקע ובהול הוא איכא למימר שמא יטעה, והפסק אינו כמו גביל לתורי[1].

יט

ונראה לי שיש לגעור באותן המגביהים קולן בי"ח ואומרים עם החזן תפלת י"ח וקדושה. ואף לרבי יוחנן דאמר[1] ולואי שיתפלל אדם כל היום הני מילי ספק התפלל ספק לא התפלל. אבל היכא דהתפלל כבר אסור להתפלל שנית. והחזן מתפלל להוציא את מי שאינו בקי, והקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכת החזן ולומר אמן, וכשאינן תשעה בבית הכנסת המכוונין לברכת שליח צבור קרוב הוא בעיני שברכת שליח צבור לבטלה כי נתקנו ברכות לשליח צבור לאמרם בעשרה, וכשאין תשעה בבית הכנסת המכוונין לברכת שליח צבור נראה כברכה לבטלה לכך כל אדם יעשה עצמו כאלו אין תשעה זולתו ויכוין לברכת החזן. ולכן בימי אבותינו יחדו עשרה בטלנין להיות תדיר בבית הכנסת ולכוין לשליח צבור מראש ועד סוף. והמזמרים עם החזן נראה כקלות ראש.

ובברכת יוצר וערבית אני אומר עם שליח צבור בנחת כי אין אדם יכול לכוין תדיר עם החזן בשתיקה וגם אם היה אדם מכוין לדברי שליח צבור בשתיקה ובאמצע הברכה פנה לבו לדברים אחרים הרי הפסיד הברכה כי הפסיק באמצעיתה, אבל כשאדם קורא בפיו ואף אם קרא מקצתה בלא כוונה יצא, כדאמרינן בברכות[2] עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך מצות קריאה בלא כונה. ואמרינן בירושלמי[3] מחזיקנא טיבותא לריש דכי מטינא למודים כרע מנפשיה. וכשאני מגיע לסוף הברכה אני ממהר לסיים ברכתי קודם שיסיים החזן ברכתו ומכוין אני לענות אמן אחר ברכת החזן. וגם[4] דבר פשוט הוא שאין לומר קדיש עם החזן כי אין אומרים קדיש אלא בעשרה, וצריך להמין לחזן ולענות אמן יהא שמיה רבא אחריו. כמו כן בקדושה אומר החזן נקדישך ונעריצך וכו' עד שמגיע לקדוש ואז עונין הצבור קדוש. ובסליחות נהגו להפסיק בוסלא אתה אע"פ שאומרו פעם שנית מאי נפקא מינה כמה פעמים כופל ושונה בסליחות ותחנונים, והלא הוא מתחיל כל סליחה סלח לנו אבינו וכו' אע"פ שכבר אמר אותו בתפלה. ושמעתי מאבא מארי ז"ל שהי' אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום ברוך הוא וברוך שמו. וזה הוא שאמר משה רבינו עליו השלום[5] כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. ועוד אפילו כשמזכיר לצדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר[6] זכר צדיק לברכה. וגם שמעתי כל העולם שאומרים יתעלה ויתבא כשאומר החזן ברכו ולכן מאריך בו החזן, וסימן לדבר מודים שמאריך בו החזן כדי שיאמרו הקהל מודים דרבנן.

כ

ובברכות שמונה עשרה אין לשנות ממטבע שטבעו חכמים ולא שמעתי ולא ראיתי מעולם כי אם ושבענו מטובך[1] וקאי על הקדוש ברוך הוא ולא על השנה, וכן בכל הברכה ברך עלינו ותן טל ומטר ושבענו מטובך וברך שנתינו והמשנה הפסיד. ואין לומר ותכניע כל אויבינו אלא ותכניע[2] במהרה בימינו. כי יש לי קונטרים מעשה ישן וכתוב בו כל הברכות של כל השנה וסכום כמה תיבות יש בכל ברכה וברכה וכנגד מה נתקנה, וכתוב בו תשעה ועשרים תיבות יש בלמשומדים משוס דמשומד כופר בתורה שבכתב ובתורה

3 שם לח, ב.

יז 1 ראה להלן סי' כב. יח 1 ברכות מ, א.

יט 1 ברכות כא, א. 2 יג, ב. 3 ברכות ב, ד (דף ה, א). 4 מכאן ואילך הובא בב"י או"ח סי' קכה. 5 דברים לב, ג. 6 משלי י, ז.

כ 1 ולא: ושבענו מטובה. 2 כ"ה בד"ק ובו"א. בדפוס ו"ב ותכניעה [!], ובוילי' ותכניעם.

עמוד מס 71 שו"ת הרא"ש <מכון ירושלים> אשר בן יחיאל (רא"ש) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שבעל פה שהן שתים ועשרים ושבעה אותיות שבתורה. וכשתסיר כל אויבינו אז ישארו עשרים ותשעה תיבות[3]. והמגיהים כל אויבינו כונו משוס מעין חתימה סמוך לחתימה ואינם צריכים כי כל הברכה איירי באויבים. ונראה שיש לומר וכסא דוד בתוכה תכין כי סגנון הברכה כולה מוכיח ומעולם נתתי לבי לקיים מנהג שנהגו חכמים בלי חסור וייתור. ברפתים אינם אומרים ואור חדש על ציון תאיר כי אין זה לא מעין חתימה ולא מעין פתיחה. ואני אומר שהוא מעין חתימה ופתיחה כי יוצר אור היינו אור שברא הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית ולא היה העולם כדאי להשתמש בו גנזו לצדיקים לעתיד לבוא. ועל אותו אור נאמר[4] והלכו גוים לאורך והיינו אור חדש של ששת ימי בראשית שעתיד הקב"ה לחדשו לנו אמן במהרה בימינו יבנה. ואתה ותורתך שלוש כנפש שארך

אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל

כא

תנן בפרק הקורא את המגלה עומד[1] סומא פורס על שמע ומתרגם רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע ומשמע לר' יהודה דוקא שלא ראה מאורות מימיו הא ראה ונסתמא יכול לפרוס על שמע. וקשיא מהא דאמרינן בפרק החובל[2] גבי סומא וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה, אלמא אפי' ראה ונסתמא פוטרו מן המצות וכיון שהוא פטור אינו יכול להוציא אחרים. ובירושלמי[3] פריך לה על ההיא משנה דמגלה תמן תניא סומא אינו גולה דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר גולה ושניהם מקרא אחד דרשו בלא ראות ר"מ אומר לרבות את הסומא ר"י אומר פרט לסומא וכא תניין ר"י אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע הא ראה פורס. ר' חגי בעא קומי ר' יוסי מיתלפא שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אומר פרט וכא הוא אומר לרבות. אמר ר' חנינא ברי' דר' הלל ביושב בבית אפל היא מתניתא היושב בבית אפל לא יפרוס על שמע. פי' שכל ימיו נתגדל במערה ולא ראה מאורות מימיו אע"פ שהוא רואה. אבל סומא אע"פ שראה מאורות לא יפרוס על שמע אליבא דר"י לפי שהוא פטור מן המצות ואינו יכול להוציא אחרים. ור"י ז"ל פירש[4] דע"כ גמרא דידן פליג אירושלמי דמשמע במגלה[5] דפליגי בסומא ממש ואפי' הכי קאמר ר' יהודה דוקא שלא ראה מאורות מימיו הא ראה ונסתמא פורס על שמע, דאמרי' במגלה תניא אמרו לו לר' יהודה והלא הרבה לפו במרכבה ולא ראו אותה בימיהם, ור' יהודה התם באונסא דליבא תליא מילתא והכא משום הנאה הוא והא ליתא ליה הנאה, ורבנן חיתא ליה הנאה

3 בדפוס קושטא ובדפוס ויניציאה א: עשרים ושבעה תיבות. ובדפוס ויניציאה ב: "עשרים ותשעה ושבעה" — וכפי הנראה תקנו "עשרים ותשעה" ולא הסירו את הנוסח הקודם. 4 ישעיהו ס, ג.

כא 1 מגילה כד. א (פ"ד מ"ו). 2 ב"ק פז. א. 3 מגילה פ"ד ה"ז (עה. ב).

כר' יוסי דתניא אמר ר' יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה[6] והיית ממשש בנהריים כאשר ימשש העור באפלה, וכי מה לו לעור בין אפלה לאור עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה, אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים ומן הקוצים והברקנים. וטעם זה לא שייך אלא בסומא ממש דכשאדם רואה יפה וגולד במערה ולא ראה מאורות מימיו לא שייך האי טעמא. ואם כן חזרה הקושיא לדוכתה מההיא דפרק החובל. ומירץ ר"י[4] אע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות מכל מקום מדרבנן מחוייב בכל המצות. ואע"ג דאשה מיפטרא ממ"ע שהזמן גרמא ולא מחייבינן אפי' מדרבנן, משום שיש עדיין מצות הרבה שהיא חייבת בהן אבל סומא אי פטרת ליה מכל המצות ואפילו מדרבנן א"כ הוה ליה כעין גוי שאינו נוהג בתורת ישראל כלל לכן חייבוהו בכל המצות מדרבנן. ולפיכך אותו שלא ראה מימיו אפילו מדרבנן לא יפרוס על שמע כיון דליתא ליה הנאה, אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים מידי חובתן דאחריני לא מחייבי אלא מדרבנן דקרית שמע מדרבנן היא כדאמרינן בברכות בפרק מי שמתו[7] ואתי רבנן ומפיק מדרבנן, כדאמרי' פ' ערבי פסחים[8] סומא פטור מלומר הגדה דכתיב[9] בעבור זה, ופריך והא אמר רבא[10] מאן אמר אגדתא בני רב ששת ובני רב יוסף, ומשני דקסברי רב ששת ורב יוסף מצה בזמן הזה דרבנן וסומא מיחייב מדרבנן ואתי דרבנן ומפיק מדרבנן. ואע"ג דקטן שהגיע לחנוך מחוייב מדרבנן אינו פורס על שמע, שאני חיובא דקטן דאינו אלא לחנכו. הרי הוכחתי דלפי גמרא דידן אפילו לר' יהודה פקח ונסתמא פורס על שמע ומתפלל דק"ש ותפלה דרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן. ומיהו אין אנו צריכין לכל זה דהלכה כרבנן דסומא חייב בכל המצות וגם הוא נהנה מן האור הלכך אפילו לא ראה מאורות מימיו פורס על שמע ומתפלל ובלבד שלא יקרא בתורה בעל פה. והנראה בעיני כתבתי.

אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל

כב

בן י"ג יכול להתפלל בתקראי אבל שליח צבור קבוע אין למנותו עד שיתמלא זקנו[1].

ומה שכתבת שנהגו בארצו המקומות למנות בזוי המשפחות לשליח צבור ויש בדבר הזה בזוי מצוה כאלו אינה

4 תוספות מגילה כד, א ד"ה מי ותוס' ב"ק פז, א ד"ה וכן (השני) ובתוס' רבינו פרץ שם. 5 כד, ב. 6 דברים כח, כט. 7 כא, א. 8 קטו. ב. 9 שמות יג, ח. 10 לפנינו שם: והאמר מרימר שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף וכו'.

כב 1 פסקי הרא"ש מגילה פ"ג סי' טו. וראה לעיל סי' יז.